

Aalto University
School of Engineering

Rakentamisen käytännöt Suomessa – prosessi, kustannukset, sopimukset

28.3.2019

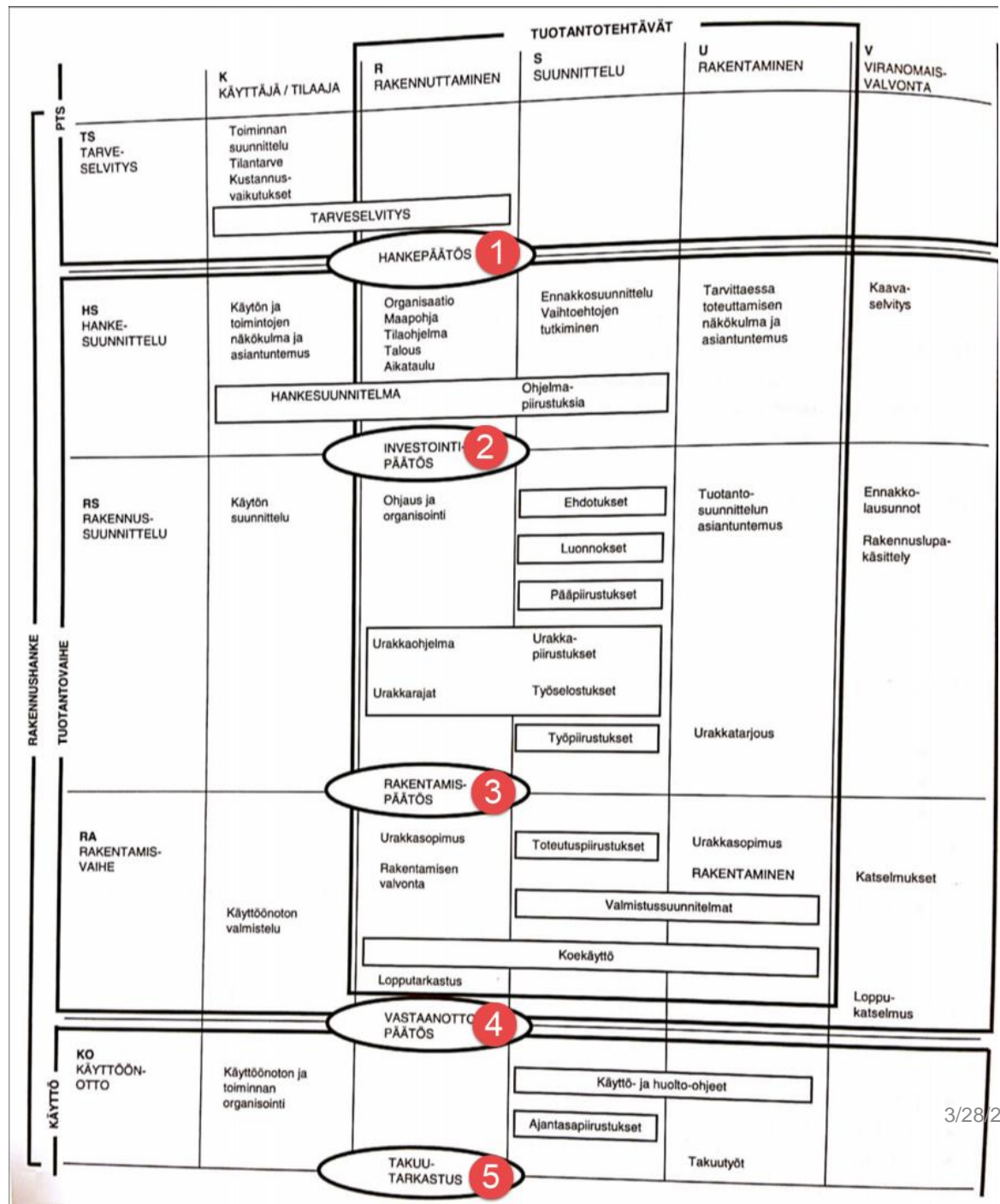
Antti Peltokorpi

Apulaisprofessori, Rakentamisen tuotantotalous

Parikeskustelu – 5 minuuttia

- Oletko ollut mukana rakennushankkeessa? (oma työkokemus, omakotitalo, remontti ym.) Keskustelkaa kokemuksistanne.
- Mitkä ovat rakennushankkeen suurimmat riskit?
- Mitä suunnitelmia tarvitaan rakennushankkeen toteuttamiseen?
- Mitä asioita rakennushankkeista kerrotaan julkisuudessa?

Rakennushankkeen kulku (Lähde: RT 10-10387)

Rakennushankkeen vaiheet

1. Tarveselvitys

2. Hankeohjelma

3. Ehdotussuunnittelu

4. Yleissuunnittelu

5. Rakennuslupatehtävät

6. Toteutus suunnittelu

7. Tuotannonsuunnittelu

8. Rakentaminen

9. Käyttöönotto

10. Takuu aika

HUOM!

1. Vaiheiden tärkeys vaihtelee hankkeittain
2. Vaiheita voidaan tehdä samanaikaisesti
3. Prosessi voi olla iteroiva, täytyy palata edelliseen

Rakennushankkeen vaiheet: aikaisen vaiheen suunnittelu

Project manager
is nominated

Designer(s)
are selected

1. Needs assessment (Tarveselvitys)

- Justifying the need for space or need to modify existing space
- Preliminary description of needed facilities and their requirements
- Exploring alternative solutions

• **Outcome: Project decision**

2. Program planning (Hankeohjelma)

- Setting specific targets for functionality, quality, cost, timing and the maintenance
- Program plan is created which consists of general scope and quality targets, room program, and initial procurement method

• **Outcome: Investment decision**

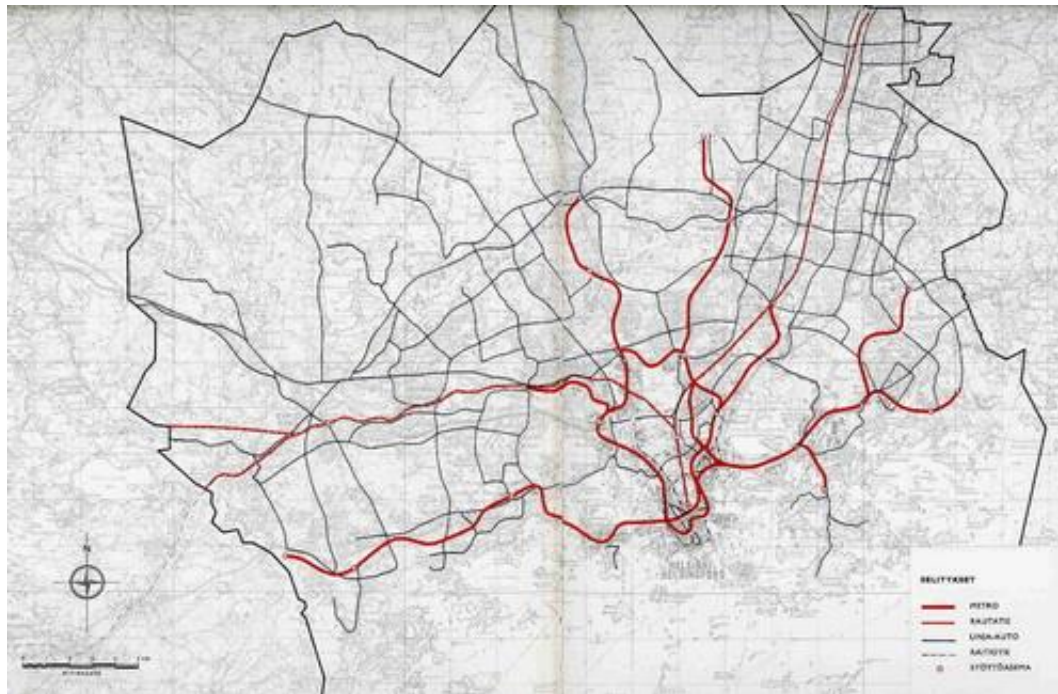
3. Design proposals (Ehdotussuunnittelu)

- Drawing up alternative design solutions to meet the objectives set

• **Outcome: Selected design proposal**

Kuinka pitkä on projektin esivaihe?

Smith-Polvinen: Länsimetro, 1968

Esimerkki huonetaohjelmasta

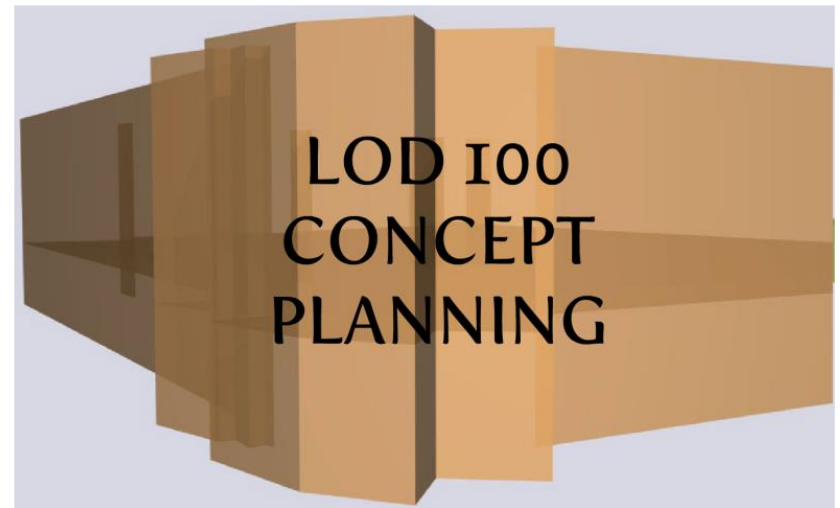
Hospital building

Region: Finland, Capital area

			Quantity	m2/a	total
	1 LOBBY AND PUBLIC FACILITIES				
	In English	In Finnish			
P	1 Lobby Office	Aulatoimisto	1	50	50
P	2 Info	Info	1	30	30
P	3 Walk-in lobby features	Walk-in-aulatoiminnot	1	300	300
P	5 Recruitment	Työhönotto	3	7	21
P	6 Quiet room	Hiljentymistila	1	60	60
Y	1 Checkroom	Vaatesäilytys	1	50	50
Y	2 Toilets	WC	2	4,5	9
Y	3 Toilets	WC	1	6	6
V	1 Entrance hall	Tuulikaappi	1	20	20
A	1 Cleaning Rooms	Siivoushuone	1	15	15
A	1 Kitchen	jakelukeittiö	1	20	20
H	1 Job Lunch Restaurant Hall	Työpaikkalounasravintolasali	1	80	80
H	1 Toilets	WC	2	4,5	9
	2 COMMERCIAL SERVICE FACILITIES				
U	1 Business space	Liiketila	4	35	140
U	2 Business space	Liiketila	1	80	80
U	3 Social space	Sosiaalitila	7	3	21

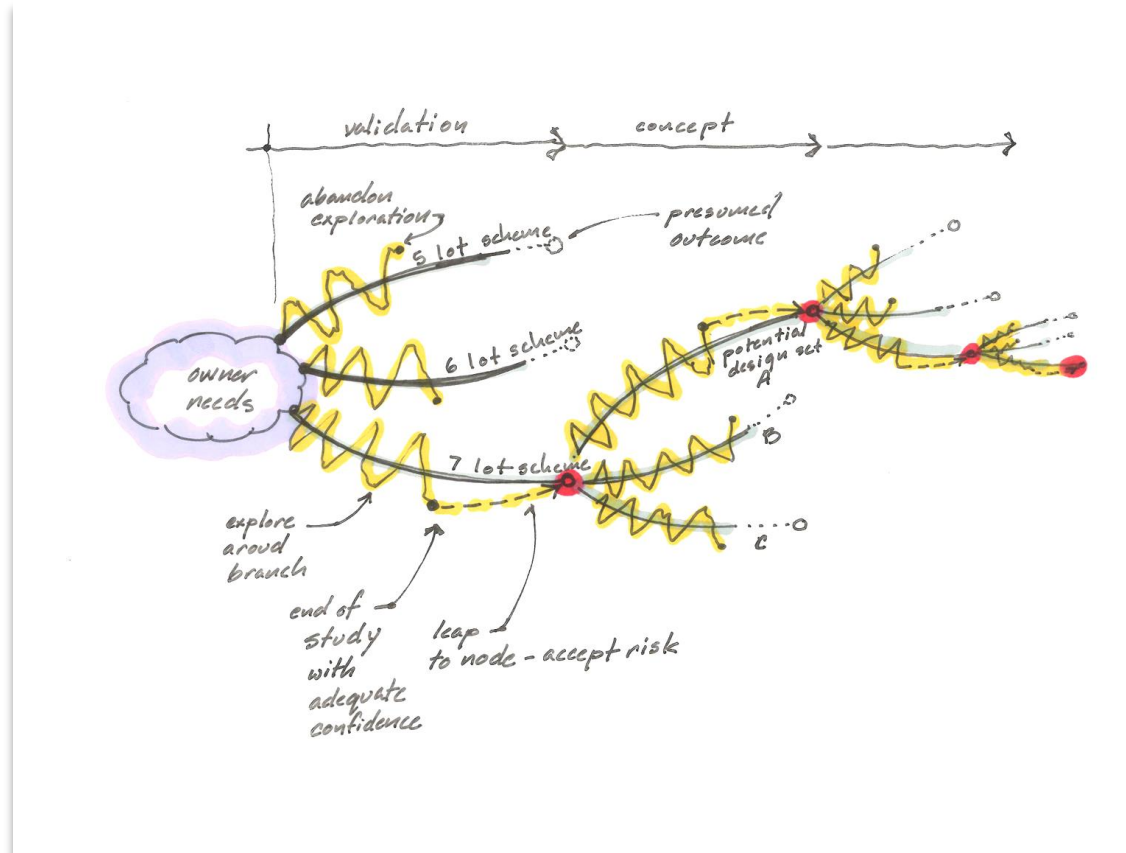
Ehdotussuunnittelu

- Kohteen yleisratkaisu
- Pohjatutkimus
- Ehdotussuunnitelmat
  - Toiminnallinen yleisratkaisu
  - Rakennustaiteellinen yleisratkaisu
  - Tekninen yleisratkaisu
  - Sijoittuminen tontille
  - Liittyminen ympäristöön / liittymät
  - Perustamisolosuhteet
  - Kustannusarvio
- Verrataan vaihtoehtoisia yleisratkaisuja ja valitaan niistä soveltuvin

Working with design proposals: Set Based Design

Typical stages of a construction project: Detailed design

Focus moving from architect to engineers

4. Master plan design (Yleissuunnittelu)

- Selected proposal is developed to the feasible master plan including location, appearance, shape and layout
- The master plan focuses both on a fixed main element and a flexible space element

• **Outcome: Accepted master plan and principal drawings**

5. Construction permit tasks (Rakennuslupa-tehtävät)

- Finding out the authorization procedures necessary for the project
- Ensuring the eligibility of designers and principal drawings
- Preparing an application for authorization with necessary documentation

• **Outcome: Construction permit**

6. Detailed design (Toteutus-suunnittelu)

- Master plan is developed by designing and engineering structural and technical solutions (e.g. HVAC) and specific building parts

• **Outcome: Accepted detailed drawings**

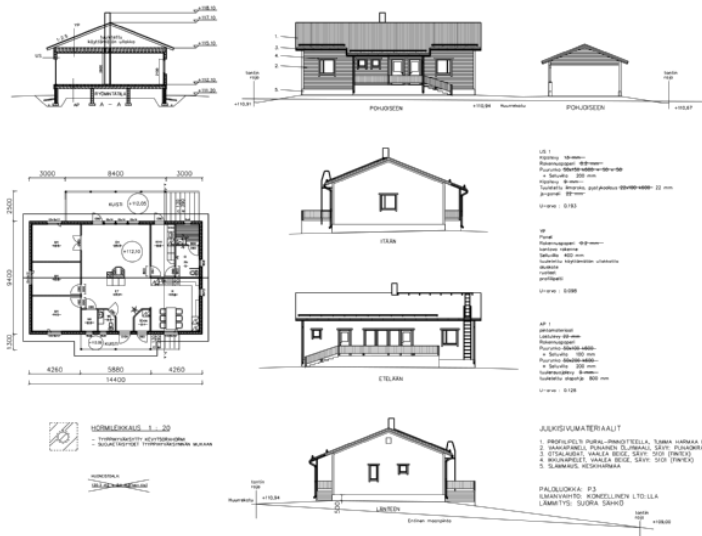
Yleissuunnittelu

- **Tarkempi yleisratkaisu**
- **Ohjaus- ja valvontajärjestelmät**
- **Yleisellä tasolla**
  - Kantavat rakennusosat
  - Päämateriaalit
  - Rakennustapaselostus
  - Talotekniset järjestelmät
  - Kustannusarvio
- **Yksityiskohtaisesti**
  - Toistuvat osastot
  - Tyypilliset yksityiskohdat
  - Erikoisrakenteet

- **Vertailu tilaohjelmaan**
- **Lopuksi rakennuslupaa varten tarvittavat asiakirjat**
  - Pääpiirustukset
  - Perustamis- ja pohjaolosuhteet
  - Muut selvitykset, lausunnot, laskelmat

Examples of master plan and principal drawings

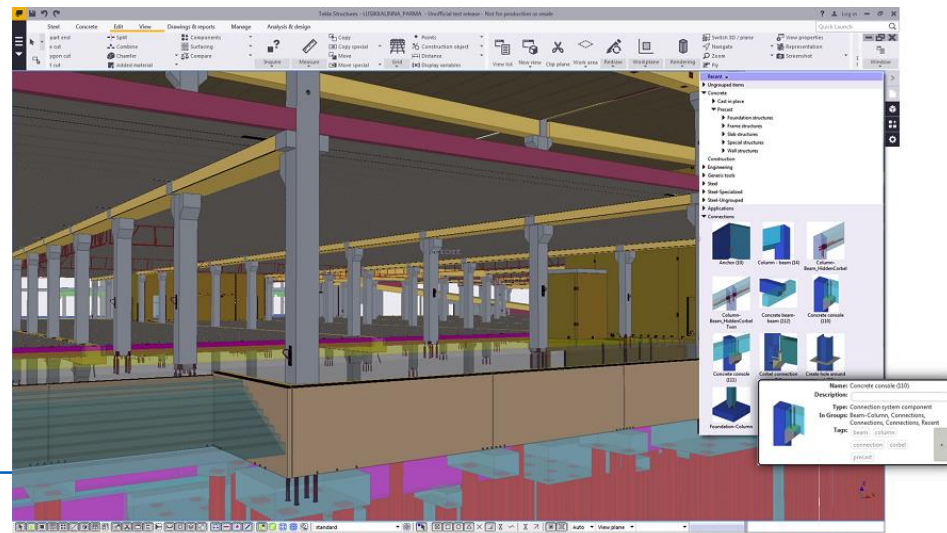
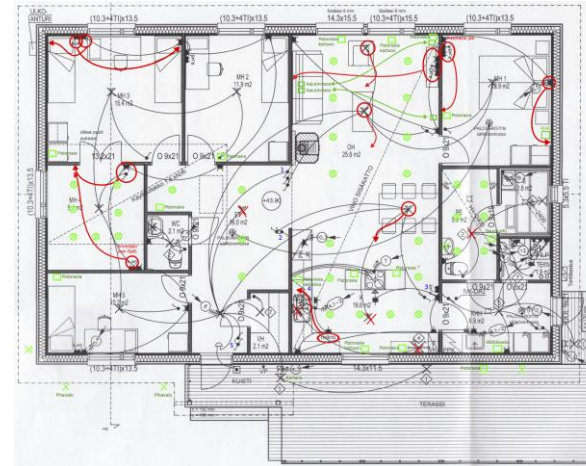
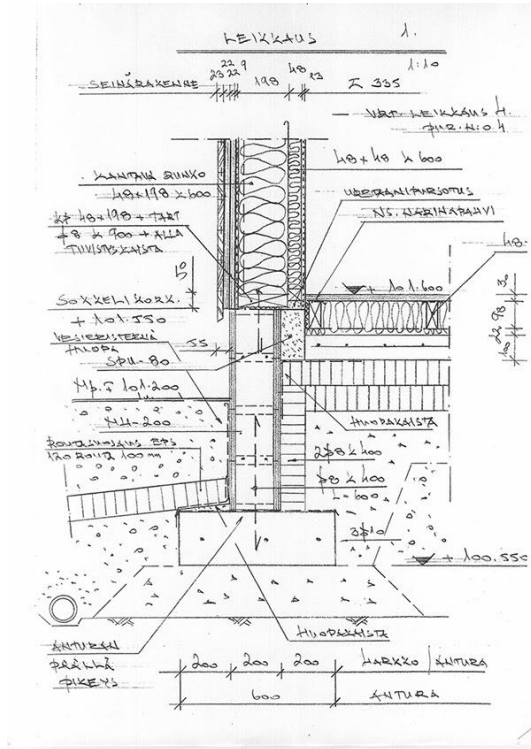

Toteutussuunnittelu

- **Työpiirustukset / mallit**
  - Työn määrä ja laatu voitava yksiselitteisesti määrittellä
  - Ratkaisut, detaljit ym. tiedossa
- **Työpiirustusten / mallien pohjalta urakoitsijat voivat antaa sitovat urakkatarjoukset**

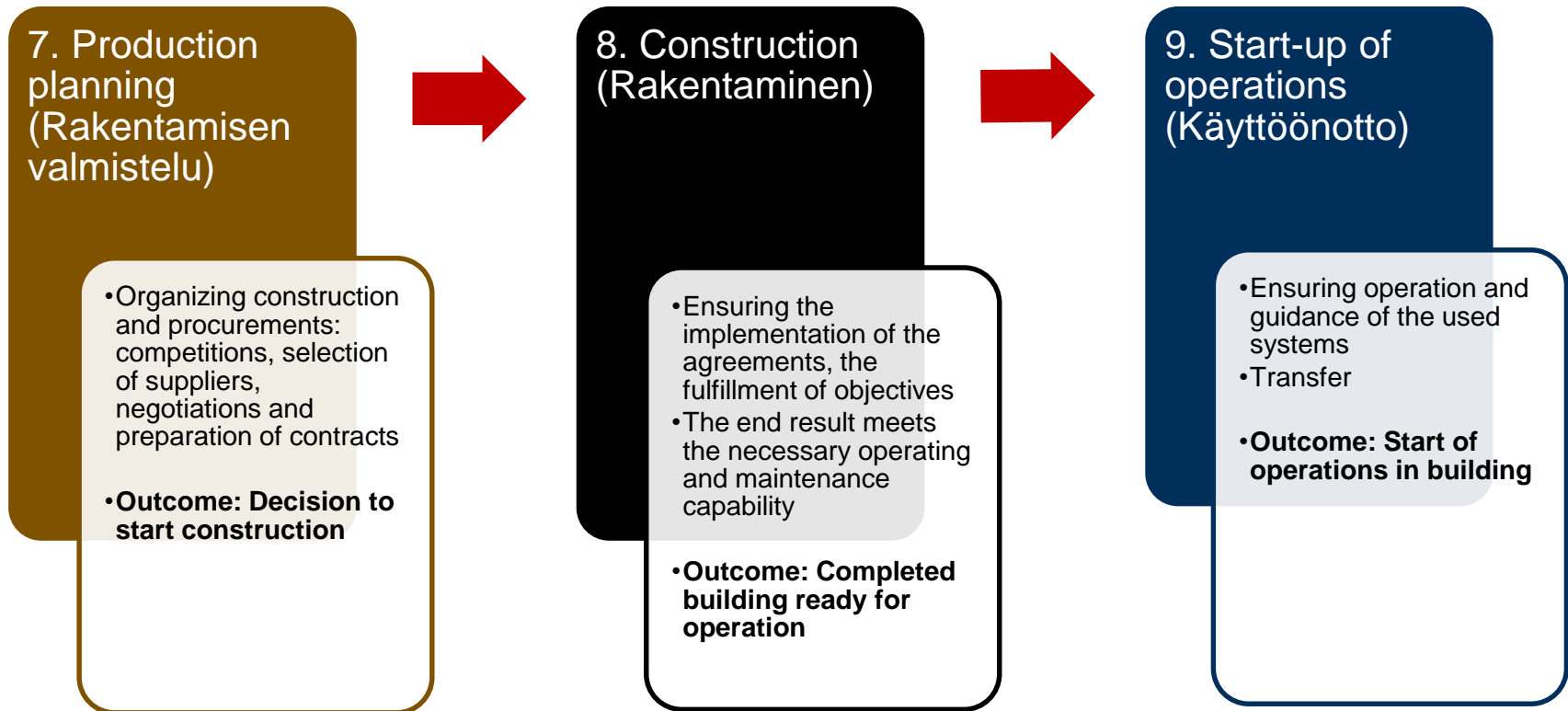

Examples of detailed design

Typical stages of a construction project: Production planning and control

From plans toward mobilizing
resources in supply chain

Täydentävä suunnittelu

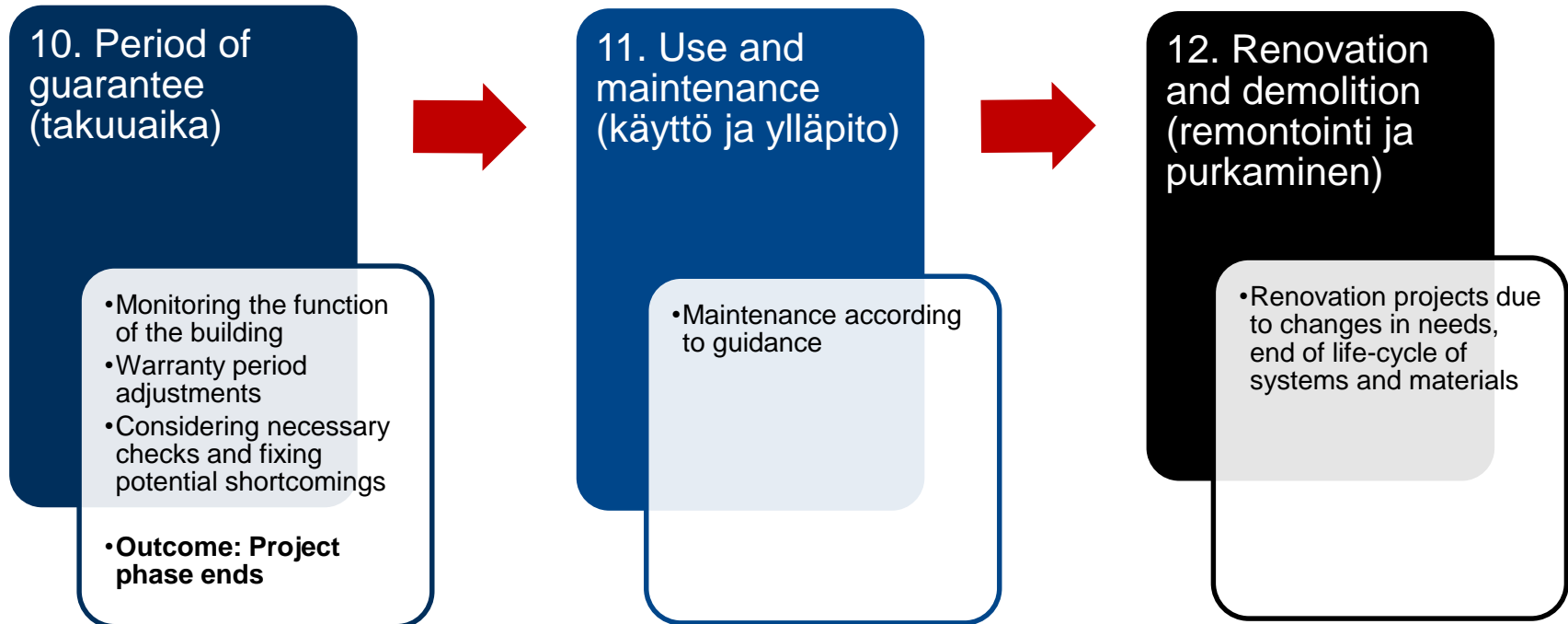
- Rakentamisen aikana tapahtuvaa suunnittelua
- Toteutussuunnitelmat
  - Valmistus, sovitus, asennussuunnitelmat
  - Täydentävät suunnitelmat
- Ristiriitaisuuksien korjaus
  - Esim. talotekniikan törmäykset ym.

Typical stages of a construction project: Operation and use phases

Transfer of responsibility from project organization to owner and user

Rakennushankkeen onnistumisen periaatteita

Tarpeen ja resurssien mukainen varovaisen realistinen ohjelma ja budjetti

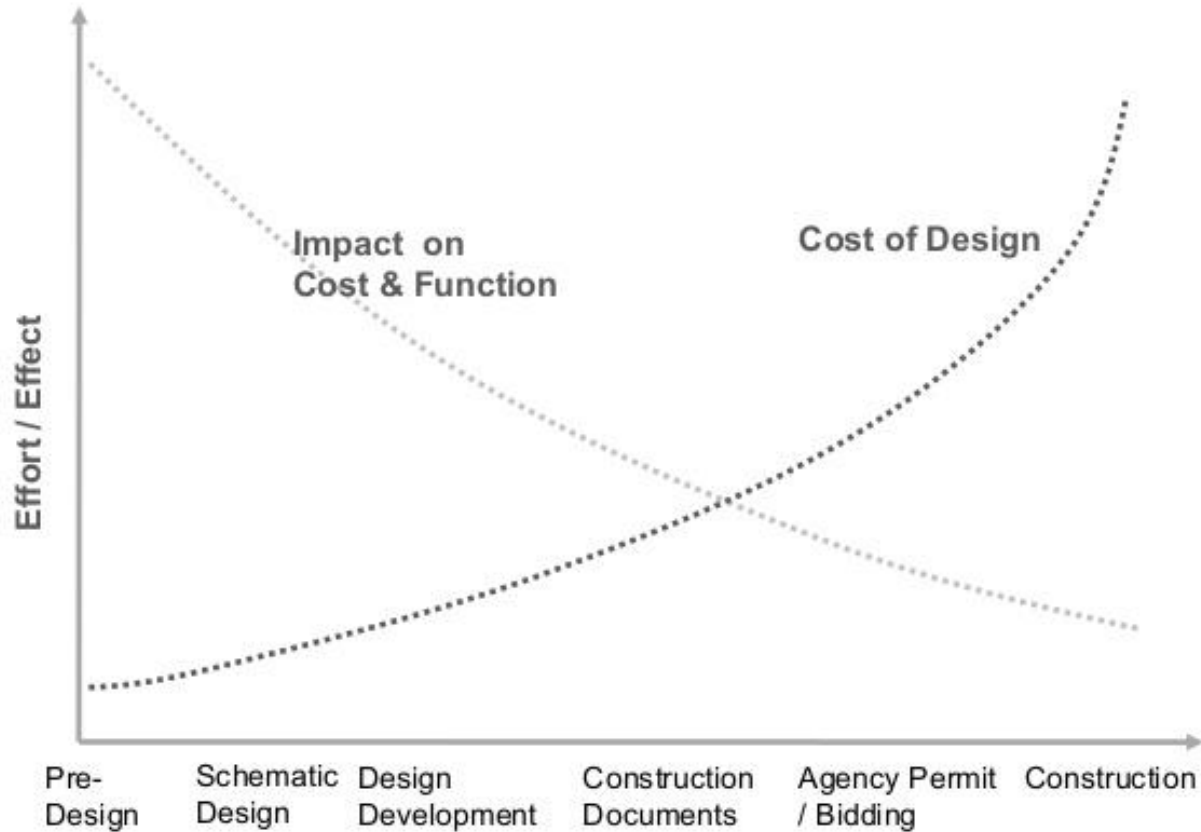
Tiukka suunnittelu ohjelman ja budjetin mukaiseksi

Tiukka toteutus suunnitelmien mukaiseksi

Toimiva luovutus tarpeen mukaiselle käytölle ja sen muutoksille

“Program to need, design to program, construct to design, handover to need”

Suunnittelun vaikutus kustannuksiin

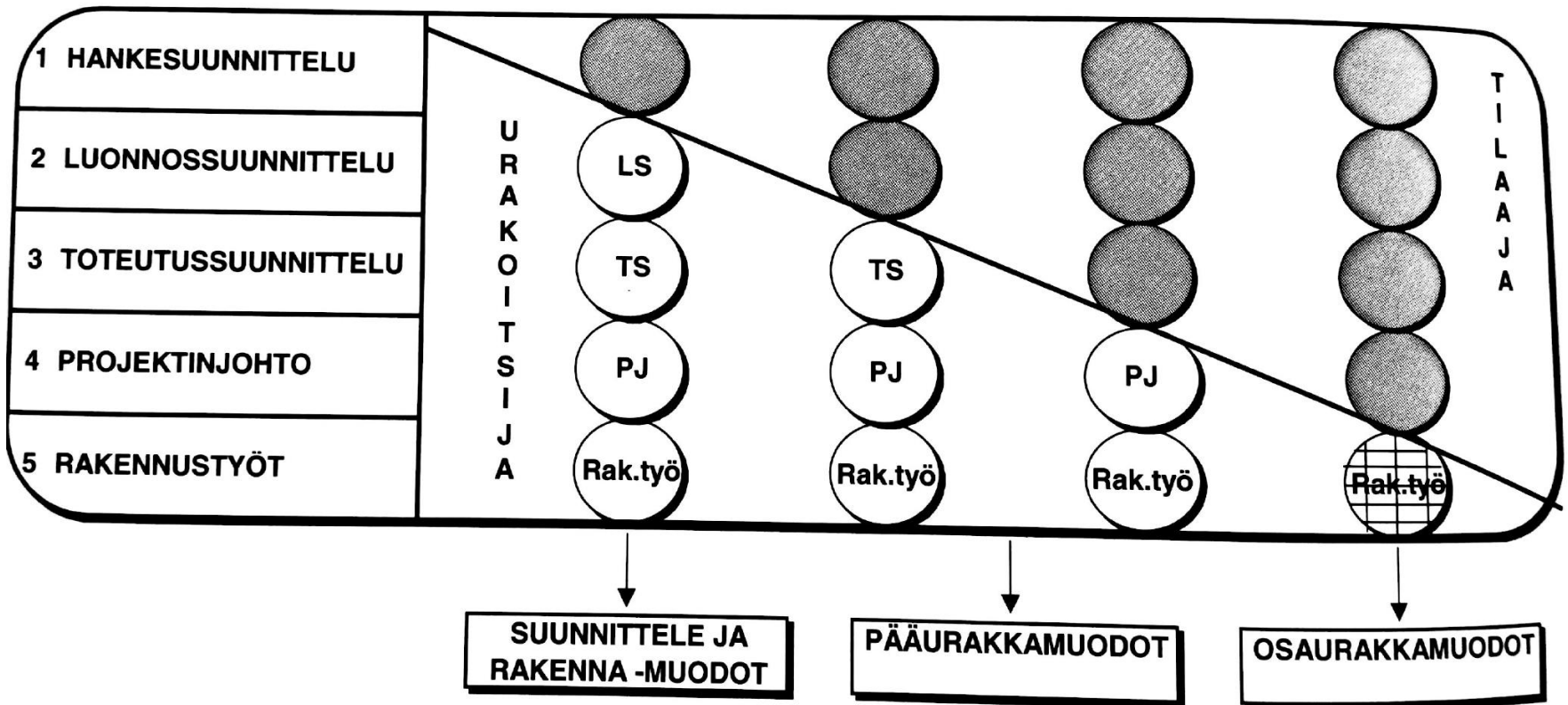
Parikeskustelu – 5 minuuttia

- **Kannattaako urakoitsija ottaa hankkeeseen mukaan aikaisessa vai myöhäisessä vaiheessa?**
  - Molemmat voivat olla oikein
  - Valitkaa kanta ja valmistautukaa perustelemaan se?

Rakennushankkeen toteutusmuodot

- Toteutusmuoto määrittää tilaajan ja urakoitsijan sopimussuhteet, suoritusvelvollisuuden ja riskien jaon
- **Keskeiset toteutusmuodot:**
  - Suunnittele ja rakenna (KVR)
  - Pääurakka
    - *Kokonaisurakka*
    - *Jaettu urakka*
  - Osaurakka
    - *Projektinjohtorakennuttaminen*
    - *Projektinjohtopalvelu*
    - *Projektinjohtourakointi*
  - Yhteistoiminnalliset hankemuodot (mm. allianssi)
  - Elinkaarihankkeet

Missä on tilaajan ja toimittajan vastuiden raja vai poistetaanko raja kokonaan?

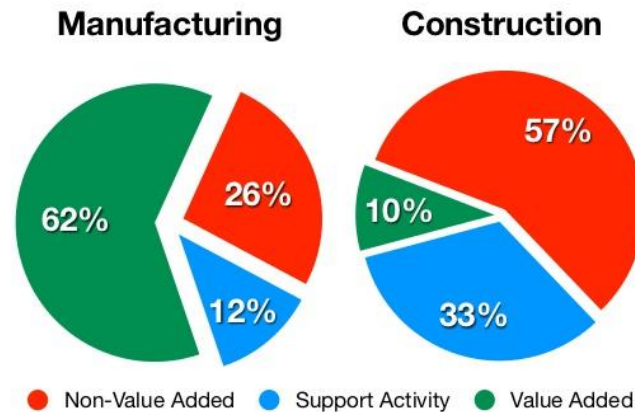
Miksi jaettu urakka tai kokonaisurakka?

Esimerkki: Tilaaja hankkii maalämpöjärjestelmän pääurakoitsijan kautta (kokonaisurakka) tai erillisenä urakkana toiselta toimijalta (jaettu urakka)

MITKÄ OVAT ERI HANKINTAMALLIEN HYÖDYT JA HAITAT?

Yhteistoiminnallisten hankemuotojen tausta

- Miten tuottaa hankkeissa lisää innovaatioita ja tuotekehitystä?
- Miten tehdä rakentamisen lopputuotteesta ja prosessista joustavampi?
- Miten vähentää osaoptimointia?
- Miten parantaa rakentamisen tuottavuutta?

Yhteistoiminnalliset hankemuodot – Allianssi ja integroitu projektitoimitus (IPT)

- **Keskeiset toimijat vastuussa asiakkaalle**

- Projektin omistaja
- Pääurakoitsija
- Keskeiset aliurakoitsijat
- Suunnittelijat

- **Keskeiset toimijat jakavat koko projektin riskit ja tuotot**
- **Tyypillisesti jokainen allekirjoittaa saman sopimuksen**

Yhteistoiminnallisten hankemuotojen piirteet

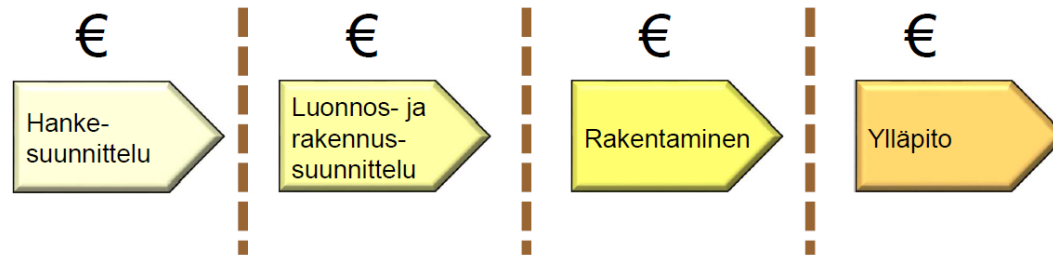
- **Keskeisten toimijoiden aikainen osallistaminen**
- **Yhteiset kustannukset, tuottojen jakaminen**
  - Tilaajan tavoitteet lähtökohtana
  - Tavoitekustannus-perusteinen
- **Toimijoille korvataan suorat kustannukset (open book)**
- **Voitto lasketaan projektin lopussa**

- **Organisaatio**
  - Johtoryhmä, projektipäällikkö, projektiryhmä
  - Projektiryhmän paikat jaetaan “paras hankkeelle” periaatteella

Sovelluskohteet

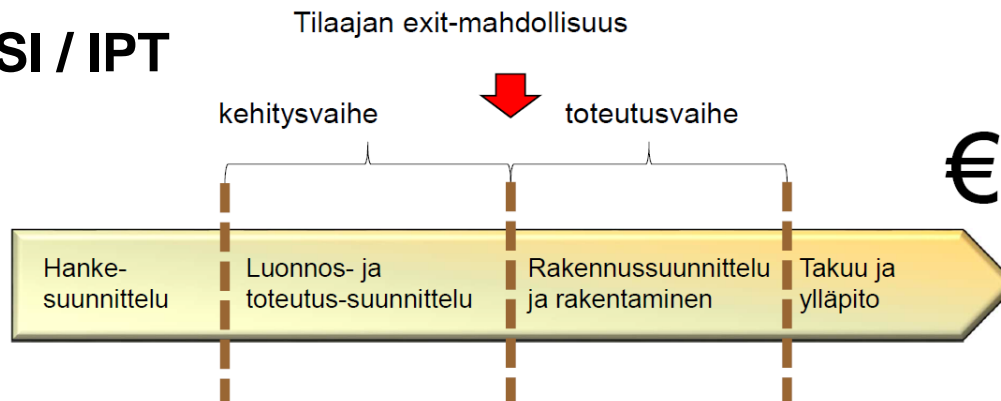
- Hanke on iso ja sisältää riskejä joiden hallintaan tarvitaan yhteistyötä
- Kustannustaso ja varmuus hankkeen hyväksyttävyyden kannalta kriittistä
- Läpimenoaika tärkeä
- Vaativa hanke johtuen esim. sijainnin tai useiden teknisten järjestelmien takia
- Innovatiivisilla vaihtoehdoilla ja yhteistyöllä merkittävää potentiaalia

Projektin läpivienti

PERINTEINEN

ALLIANSSI / IPT

Allianssihankkeen vaiheet

Strategiatyöpaja

Työpajat 1-5

Työpaja 6-7

Työpaja 8

Loppuseminaari

Strategia

Allianssin muodostaminen

Projektin kehitysvaihe

Projektin toteutusvaihe

Takuuaika

Tilaajan tavoitteet ja reunaehdot

Toteutusmalli

Hankintamenettely

Luonnokset

- hankesuunnitelma
- allianssisopimus
- kaupallinen malli

Kilpailuttaminen neuvottelumenettelyllä

- allianssikyvykyys
- kyky tuottaa arvoa rahalle
- palkkio

Kehitysvaiheen tehtävät

- johtamisjärjestelmä suunnittelu tilaajan tavoitteisiin
- tavoitekustannus
- avaintulosalueet ja mittarit
- toteutus-suunnitelma

Toteutusvaiheen tehtävät

- toteutussuunnitelman kehittäminen
- suunnittelu ja toteutus tilaajan tavoitteisiin
- takuu- ja ylläpitovaiheen suunnittelu

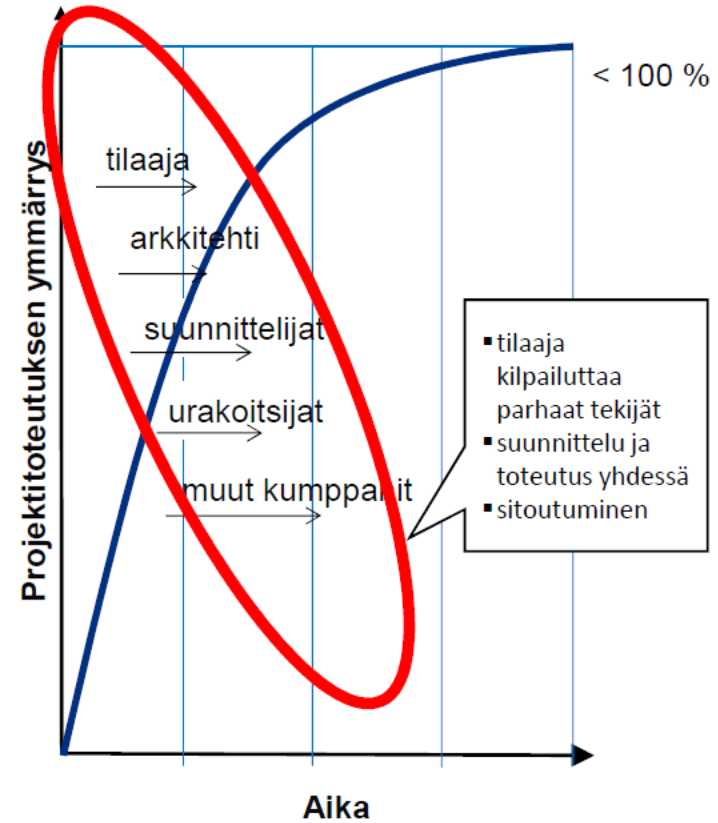
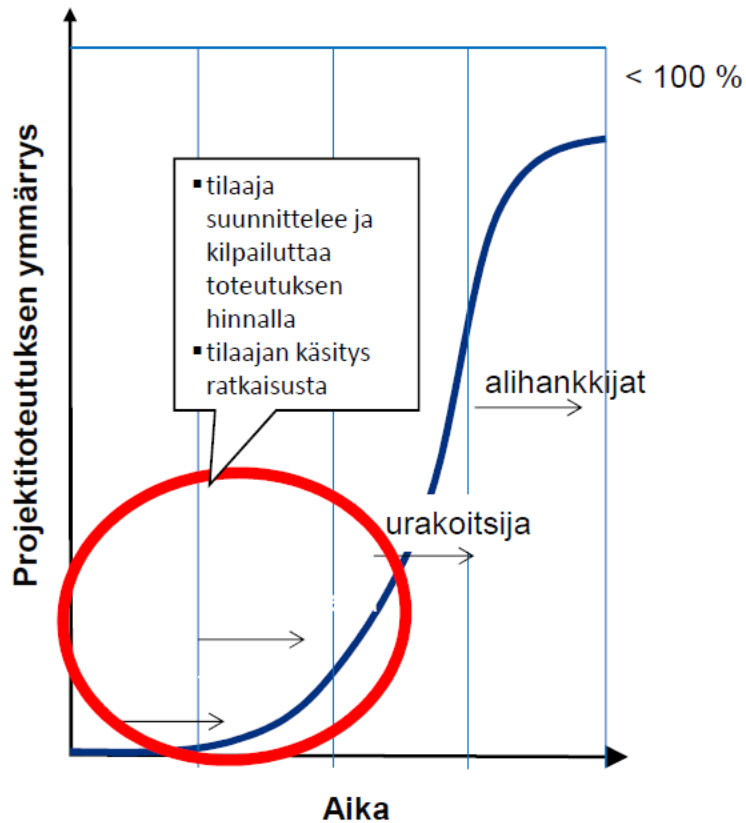
Takuu ja ylläpitovaiheen tehtävät

- käyttöönotto
- takuuajan tehtävät

Tilaajan exit tai investointipäätös

Miksi osapuolten aikainen integrointi?

Tampereen rantatunneli

Hanke ja sen toteuttajat

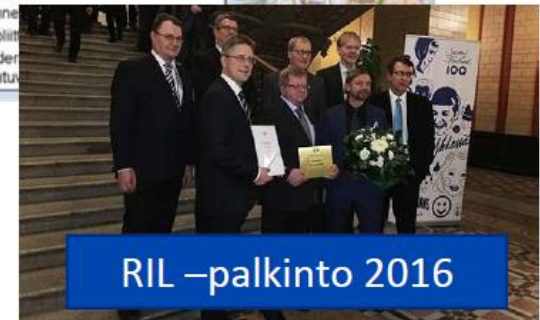
- Tampereen Rantaväylän (vt) siirtäminen kaupungin alle rakennettavaan 2,3 km:n tunneliin
- Kehitys- ja toteutusvaiheet 7/2012-2015
- Tavoitekustannus 180 M€
- Tilaajina Tampereen kaupunki ja Liikennevirasto,
- Sopimuskumppaneina Lemminkäinen Oy, A-Insinöörit Suunnittelu Oy ja Saanio & Riekkola Oy

Idea

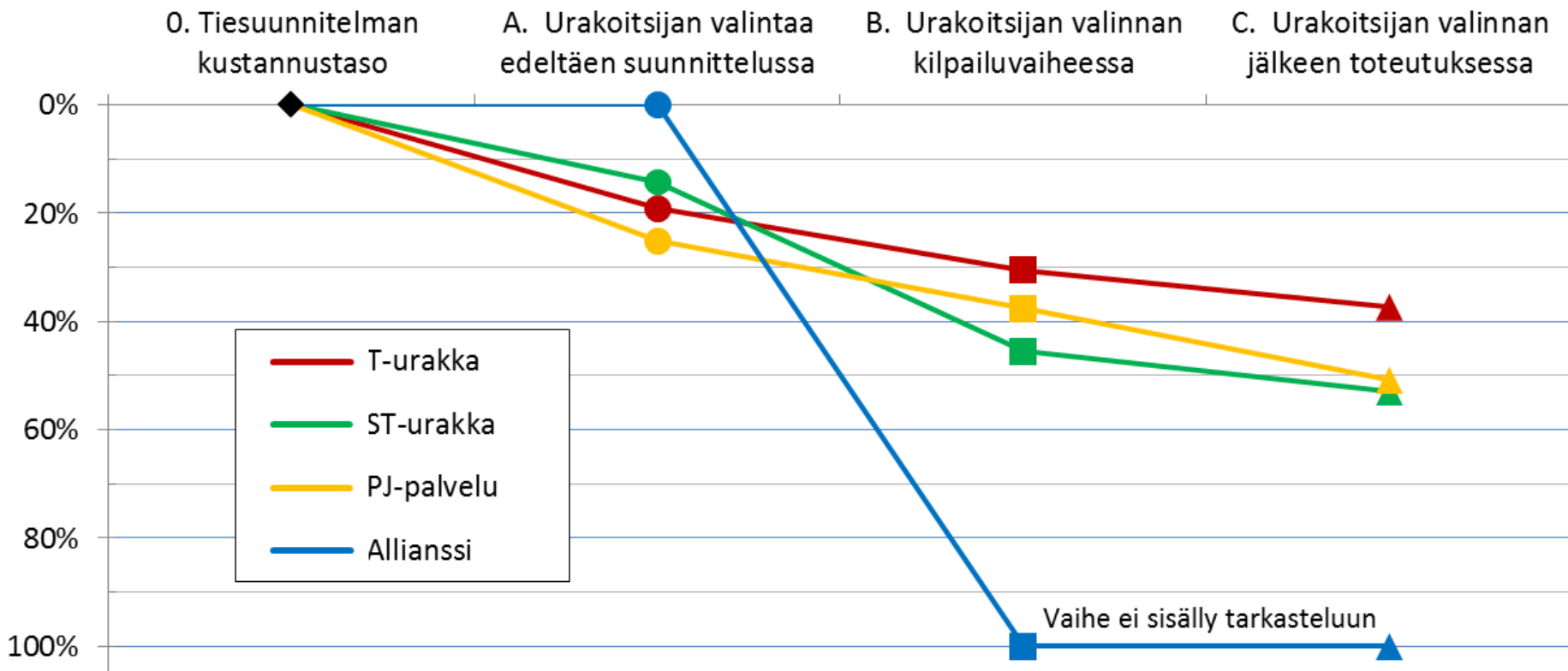
- Projektiallianssi
- Big Room

Vaikutukset

- Hankkeen suunnittelu tavoitekustannukseen 220 M€ > 180 M€
- Riskien ja hyötyjen jakaminen sopimusosapuolten kesken
- Onnistunut Big Room -toiminta

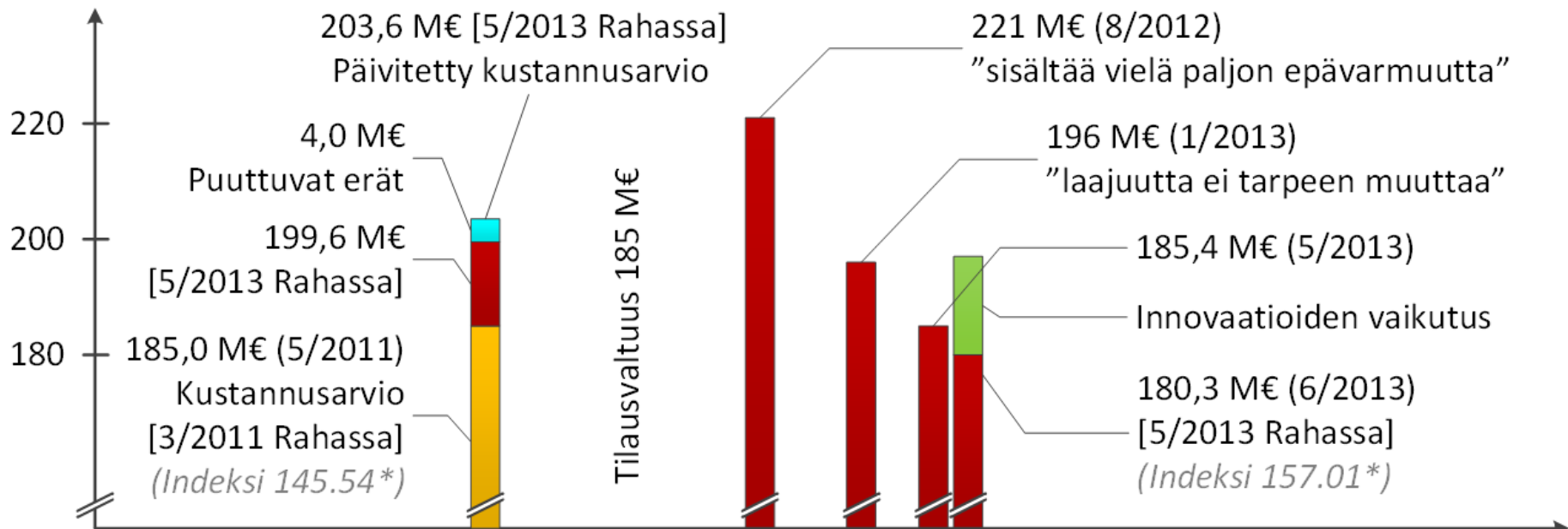

Tampereen rantatunneli – tulosten simulointi muihin toteutusmuotoihin verrattuna

Tampereen rantatunneli - Kustannusarvio ja tavoitekustannus

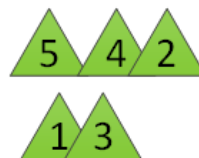

	2011	2012	2013	2014	2015
Tiesuunnitelma	■				
Valintavaihe		■			
Kehitysvaihe		■	■		
Toteutusvaihe				■	■

*Maarakennuskustannusindeksi (2000=100), Tilastokeskus

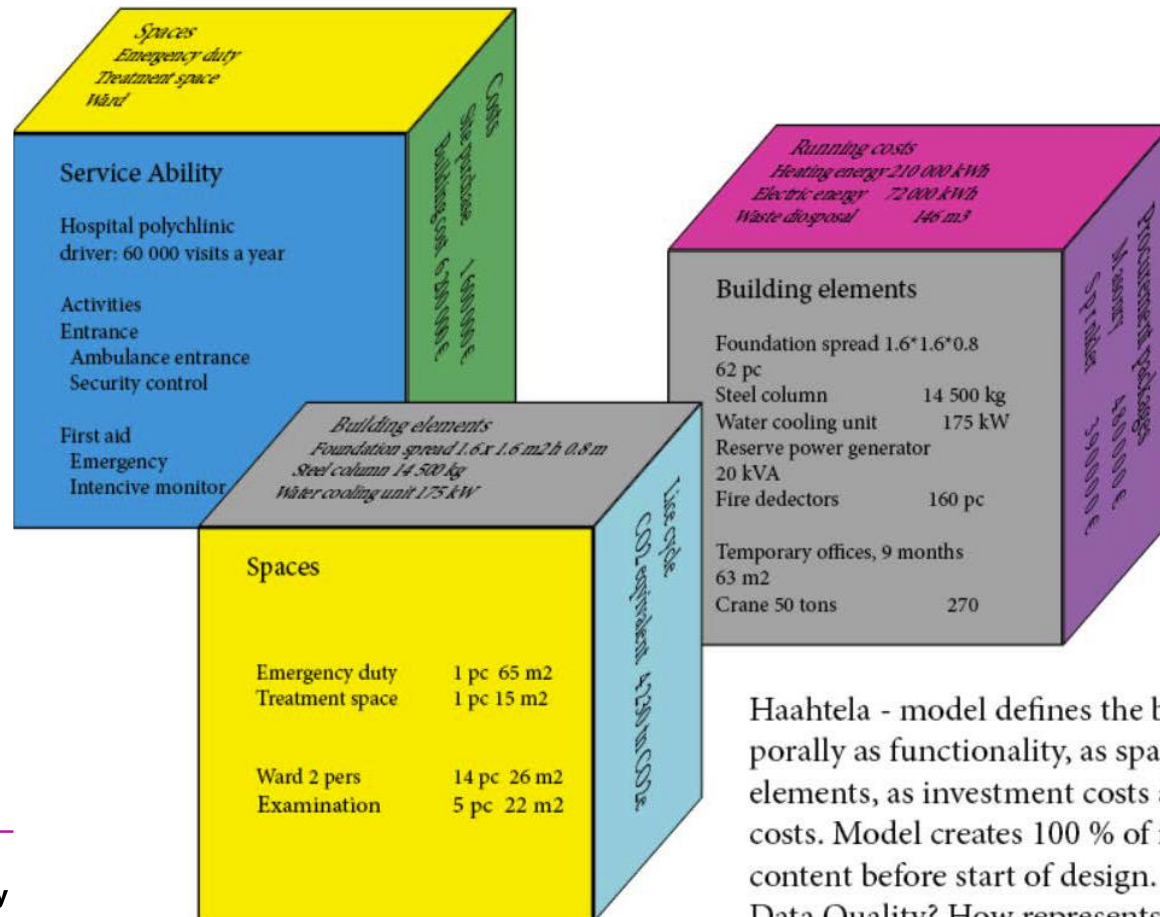
Jatkuu vuodelle 2017

Tärkeimmät
innovaatiot

<= Innovaatioihin johtaneiden
ideoiden syntyajankohdat

Konseptivaiheen kustannuslaskenta: toiminnot → tilat → rakennusosat

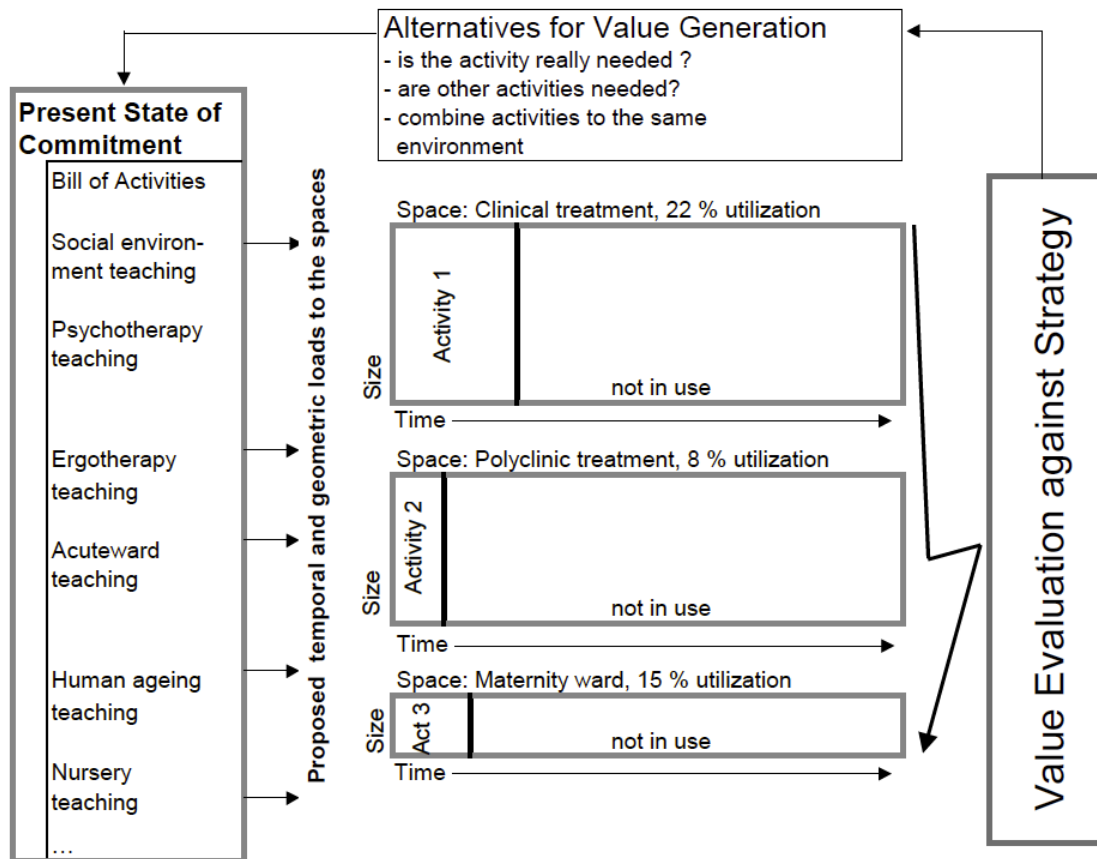
Haahtela - model defines the building cotemporally as functionality, as spaces, as building elements, as investment costs and as running costs. Model creates 100 % of information content before start of design.
Data Quality? How represents? Accurant?
Complete?

Mitkä toiminnot tarvitsevat omat tilat?

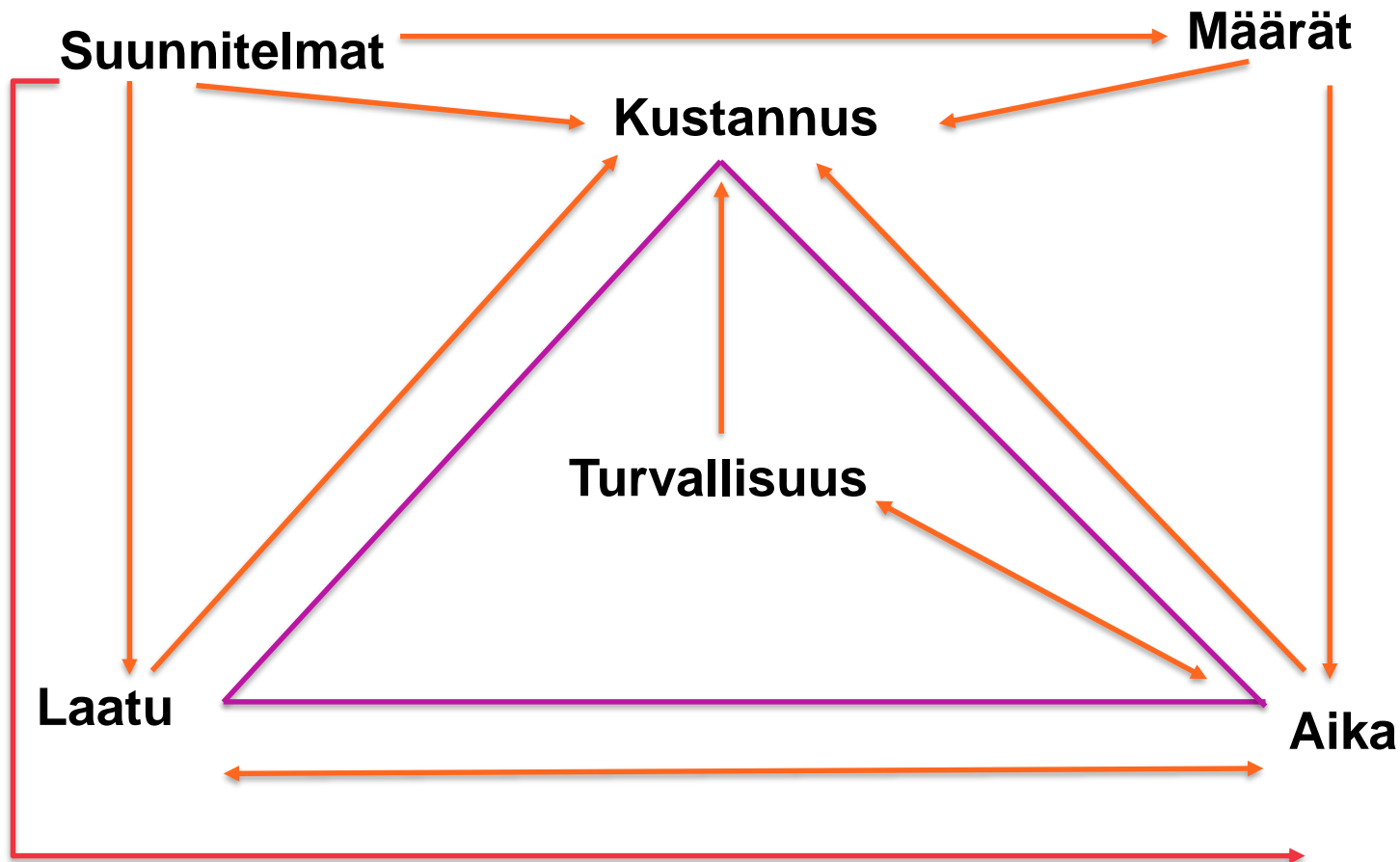
Mitkä tilat voivat olla yhteiskäyttöisiä?

Activity modeling

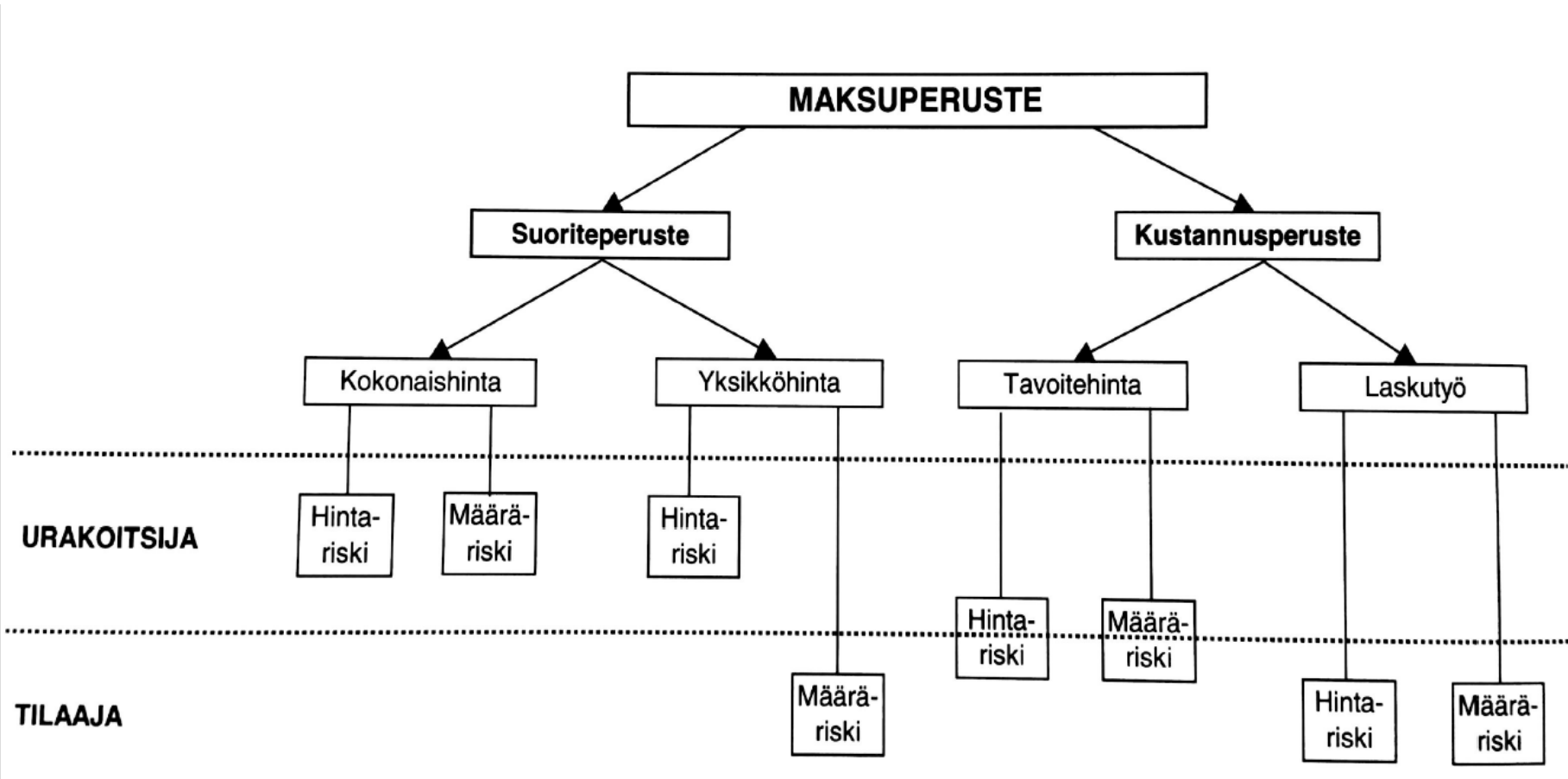
Data quality; does it represent real world? Is it accurate? Is it complete?

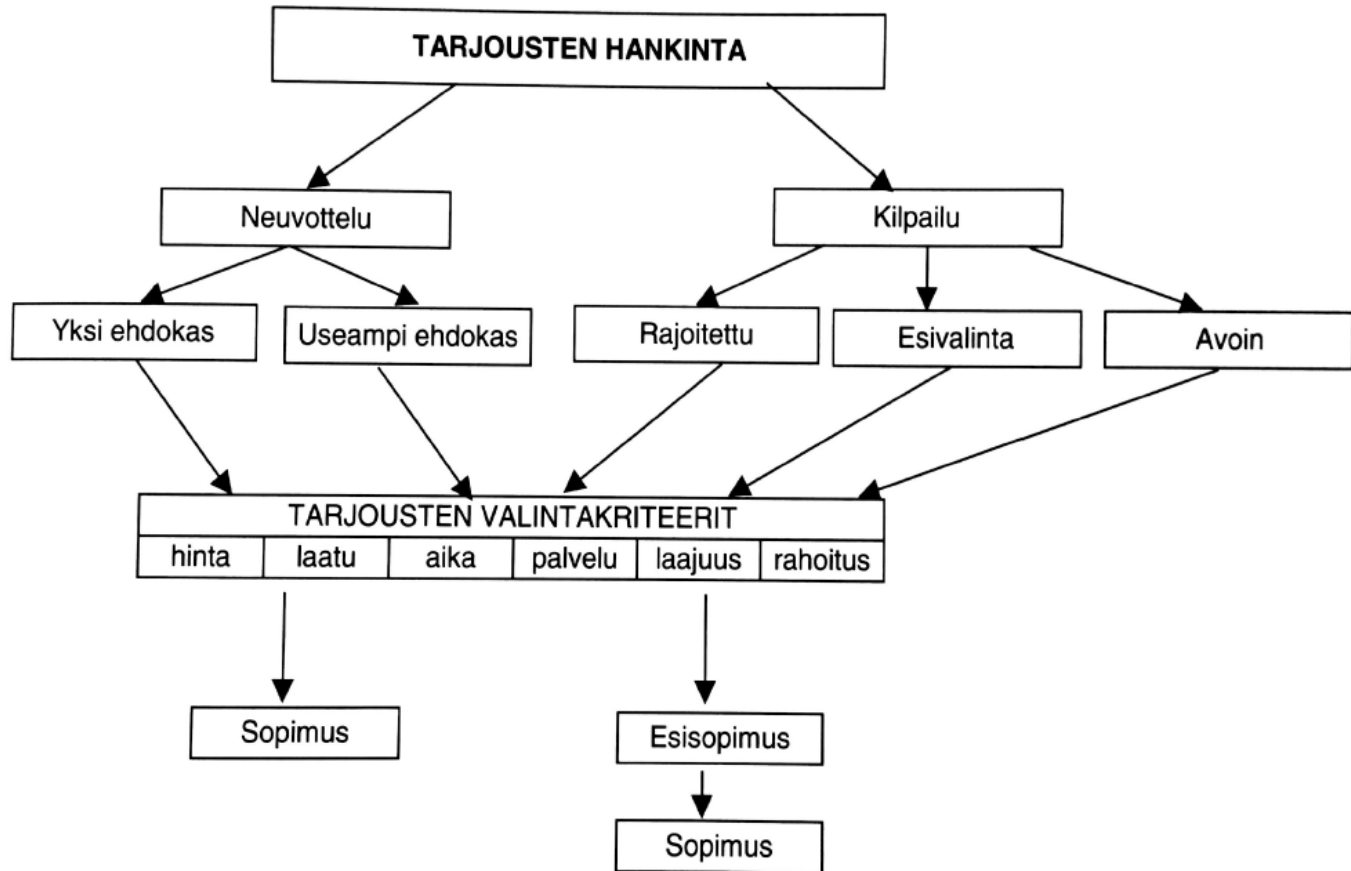
Urakoitsijan näkökulma kustannuksiin

Urakkahinnan maksuperusteet

Tarjousten hankintatapa

Urakoitsijan tarjouslaskenta: määrien ja kustannusten laskenta

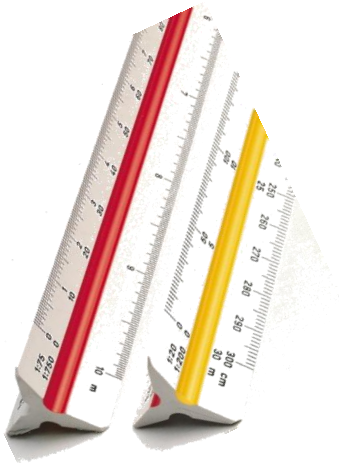
- **Vaihtoehto 1: Ei lasketa määriä, kysytään aliurakoitsijoilta**
- **Vaihtoehto 2: Lasketaan määrät käsin**
- **Vaihtoehto 3: BIM –pohjainen määrälaskenta**

Vaihtoehto 1 – Ei lasketa määriä, kysytään aliurakoitsijoilta

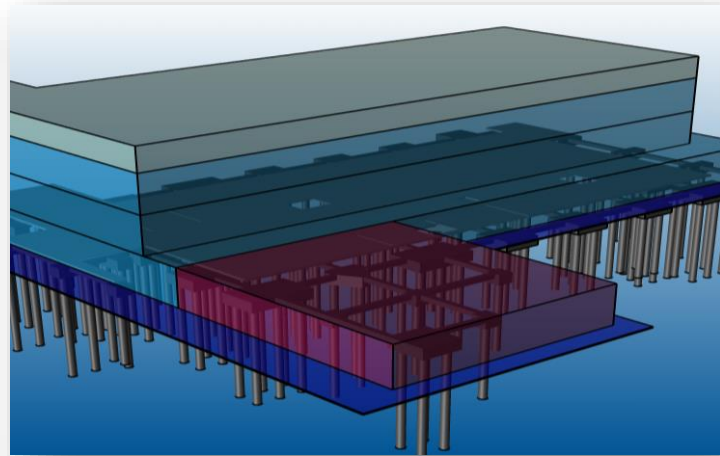
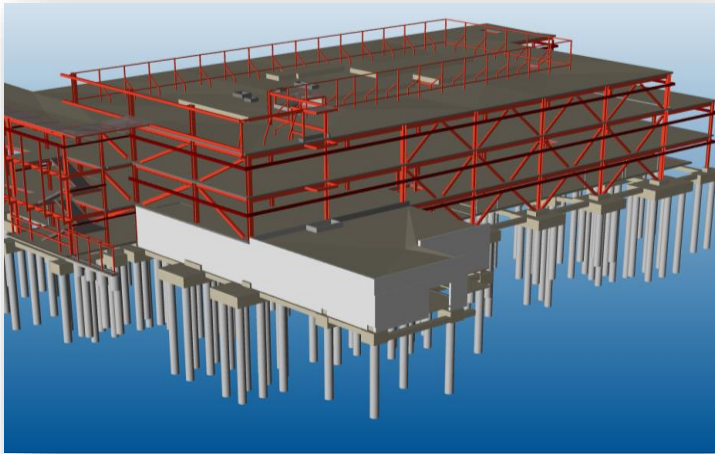
- **Mitä hyötyä?**
- **Mitä riskejä?**

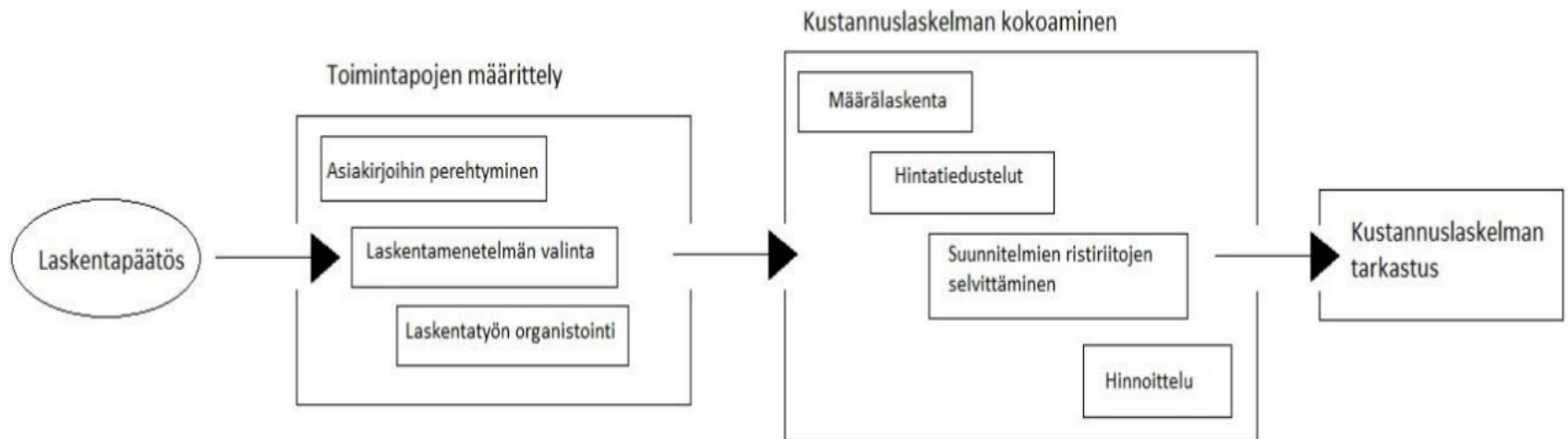
Vaihtoehto 2 – käsinlaskenta piirustuksista

Vaihtoehto 3 - BIM

Kustannusarvion laatiminen

Kustannusarvio

- **Tilalaskenta**
  - **Rakennusosalaskenta**
  - **Suoritelaskenta**
  - **Panoslaskenta**
-
- **Valittava nimikkeistö – Suomessa esim. Talo 80, Talo 90 tai Talo 2000.**

Kustannusarvio - suoritelaskenta

- Suorite on rakennusosan ja työlajin yhdistelmä – esim. Talo 80

Koodi	Nimi	Määrä	Yks
2	PERUSTUKSET JA ULKOPUOLISET RAKENTEET		
21	PAALUANTURAT	35	kpl
211010	Anturalaudoitus ja puhd.	61	m2
212101	Raudoitus A500HW (129kg/m3)	1933	kg
2122115	Betonointi C25/30	15	m3
224740	Routasuojaus EPS 120 100mm	185	m2
225	SOKKELIELEMENTIT		
225511	Sokkelielementti AN, h= 900mm, 76m2	20	kpl
2274122	EPS 100 Lattia 200mm, pystyeriste	27	m2

Määristä kustannuksiin

- **Kustannuslaji 1 (Oma työ)**
  - Suoritemäärä kerrotaan työmenekillä (tth/yks)
  - Työmenekki yrityksen tiedostoista tai esim. Ratusta
  - Työtunnit kerrotaan keskimääräisellä tuntipalkalla + sos. kulut
- **Kustannuslaji 2 (Materiaali)**
  - Materiaalimenekki tiedostosta
  - Lisätään arvioitu hukka -%
  - Kerrotaan hinnoilla
- **Kustannuslaji 3 (Aliurakka)**
  - Hinnat joko tiedostojen pohjalta (kuten KL1 ja 2) tai ennakkotarjouksilla
- **Käyttö- ja yhteiskustannukset**
  - Aikaperusteisia (esim. työnjohton palkat) tai työmenekkisidonnaisia (esim. työmaarakennukset)

Kustannusarviosta tarjoukseen

- **Kustannusarvioon lisätään riskit, kate, varaukset ym. erät**
- **Tarjous tehdään vastaamaan tarjouspyyntöä ja riippuu urakan maksuperusteesta ja tarjousten hankintatavasta**

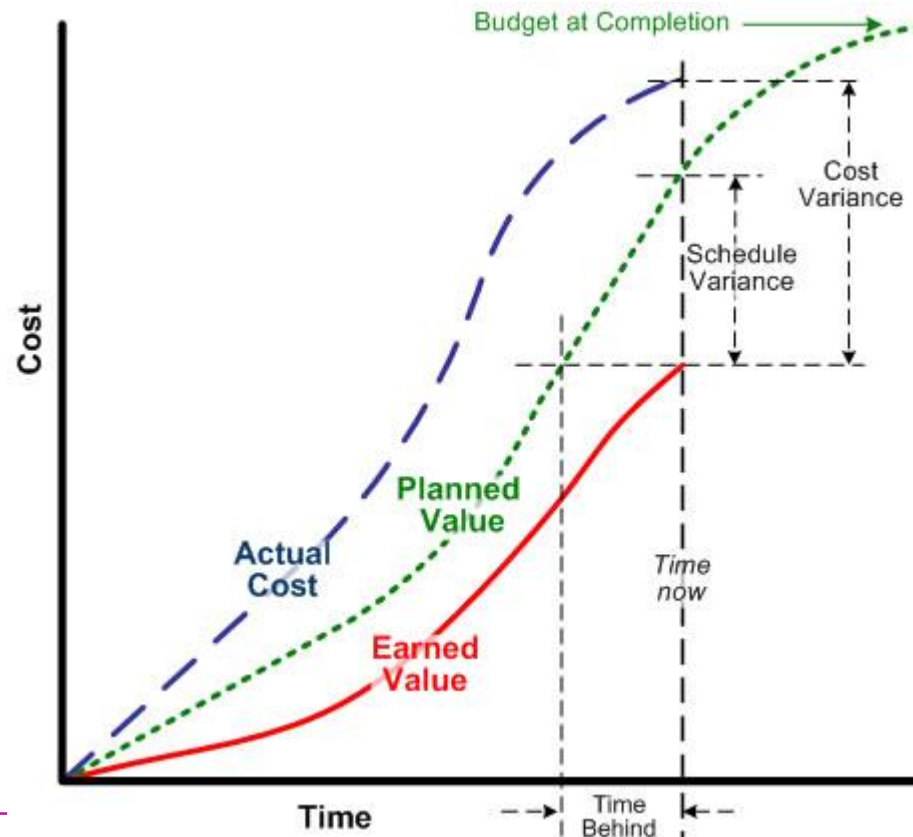
Kustannusarvio - tavoitearvio

- **Tavoitearvio = budjetti**
- **Kohdistetaan kustannusarvio hankinnoille ja tehtäville**
  - Jokaiselle hankinnalle ja tehtävälle tulee kustannustavoite
- **Hanke ositellaan valvottaviksi tehtäviksi**

Työ	Suunniteltubudjetti (€)	Suunniteltuaikataulu	Vastuuhenkilö
Hankinta 1	65 000	1.huhti	Matti
Tehtävä 1	44 000	15.kesä	Pekka
Hankinta 2	23 000	15.elo	Aino
Hankinta 3	68 000	10.syys	Eeva
Tehtävä 2	12 000	25.loka	NN
Yhteensä	212 000		

Kustannusten seuranta (Earned Value Management, EVM)

Sopimukset rakentamisessa

Insinöörinäkökulma sopimukseen

- **Kuinka johtaa hanketta sopimusten avulla?**
- **Kuinka sopimus tukee hankemuotoa ja arvontuottoa?**
- **Kuinka välttää erimielisyydet ja riitely?**
- **Kuinka sopimuksia tulkitaan?**

Mikä on sopimus?

- **Sopimus tahdonilmaisuna**
  - Tarjouspyyntö → vastaus
- **Luo ennustettavuutta toimijoiden väliseen yhteistyöhön**
- **Osapuolten vastuut määritelty sopimusehdoissa**
- **Sopimus ei ole sama asia kuin sopimuspaperi!**
  - Vastuut voivat perustua myös esim. annettuun suulliseen tietoon

Sopimusympäristö Suomessa

Rakennusalan yleiset sopimusehdot (YSE 1998)

- Kehitetty toimialan sisällä; tasapaino toimijoiden välillä
- Muotoilee toimialan käytäntöjä (hyvässä ja pahassa!)
- Lisää aika- ja resurssitehokkuutta kun moni sopimuksen osa-alue on jo valmis
  - viittaus sopimuksessa YSE:een
- Tulkintakäytännöt tulee ymmärtää jossa vältetään konfliktit
- **VAROITUS: Älä luota liikaa valmiiseen paperiin!**

YSE 1998 Sisältö - I

- **Urakoitsijan suoritusvelvollisuus**
  - Pääsuoritus- ja sivuvelvollisuudet, työmaapalvelut, työmaan johtovelvollisuudet
- **Työn toteutus ja yhteistoiminta**
  - Työaikataulu, työmaajärjestelyt, yhteistoiminta, **tilaajan myötävaikutusvelvollisuus**
- **Laadunvarmistus**
  - Tilaajan laadunvarmistus, urakoitsijan laadunvarmistus, urakoitsijan laadunvalvonta
- **Sopimusasiakirjat**
  - **Sopimusasiakirjojen keskinäinen pätevyysjärjestys**, hyvän rakentamistavan noudattaminen
- **Urakka-aika**
  - Suoritusaika, viivästyssakko, **urakka-ajan pidentämiseen oikeuttavat tekijät** (tilaajan myötävaikutusvelvoitteen laiminlyönti, ylivoimainen este, pidennyksen laskeminen, viivästyksen rajoittaminen, menettelytapamääräyksiä)
- **Urakoitsijan vastuu**
  - Laajuus, virheellinen työntulos, tuotevastuu, vastuu takuuaikana ja sen jälkeen, **huomautuksentekovelvollisuuden täyttämisen vaikutus vastuuseen**
- **Tilaajan vastuu**

Sopimusasiakirjojen järjestys

Kaupalliset asiakirjat	Teknisen asiakirjat
<ul style="list-style-type: none"> A) Urakkasopimus B) Urakkaneuvottelupöytäkirja C) Yleiset sopimusehdot D) Tarjouspyyntö ja vastaavat selvitykset E) Urakkaohjelma ja urakkaehdot F) Urakkarajaliite G) Tarjous H) Määrä- ja mittaluettelot I) Muutostöiden yksikköhintaluettelo	<ul style="list-style-type: none"> A) Työkohtaiset laatuvaatimukset ja selostukset B) Sopimuspiirustukset C) Yleiset laatuvaatimukset ja työselostukset

YSE 1998 Sisältö - II

- **Vakuudet ja vakuutukset**
- **Maksuvelvollisuus**
- **Suunnitelma- ja hintamuutokset**
  - **Muutostyövelvollisuus, suunnitelmamuutoksen vaikutus urakkahintaan ja -aikaan, lisätyöt, ...**
- **Organisaatiot**
  - **Työnjohto** (urakoitsijan työnjohto, työsuojelu), **valvonta** (tilaajan edustajat, valvojat), valvonnan vaikutus vastuuseen
- **Yhteiset kokoukset ja toimitukset**
  - Katselmukset, työmaakokoukset, mittaukset, vastaanotto ja muut tarkastukset (myös lakisääteiset)
- **Vastaanotto**
- **Kirjaukset**
- **Sopimuksen purkaminen ja siirtäminen**
- **Erimielisyydet ja niiden ratkaiseminen**
  - Riidanalainen suoritus, ...

Kiitos Kysymyksiä & Kommentteja?